

**ELA SA KÜKAKIL VÕI
KÄPAKIL, ELA KUI TAHES
KEHVASTI OMA KODUS —
OMA PÄÄVARJU ALL
IKKA PAREM KUI TEISTE
KÕRVAL.**

EESTI VANASÕNA

OMA KODU

Kuidas turvaliselt asju ajada?

**Tere, Loore saadab palju tervisi kõigile.
Minu tervis on täitsa korras. Kui ikka tuju on kogu
aeg hea, siis haigused ei julge tulla ka.**

Aga võib-olla te juba mõtlete, et sel töötaval pensionäril on logorröa – muudkui räägib. Uurisin. Ma ei räägi tegelikult keskmisest eestlasest rohkem, ütles mu õde.

Ma vist olen rääkinud siin oma emast, kuidas ta oma põllumajandust kuidagi vähendada ei tahtnud, aga õest ei ole rääkinud. Õde Maimu on minust kaheksa aastat vanem. Me oleme lähedased. Ta kasvatas oma poja üksi üles, nüüd on pensionär ja elab üksi. Ma ütlesin, et elab üsna rõõmsalt. Mu õel on minu meelest ainult üks mure – ta justkui kleebib enda külge imelikke kaubapakkujaid. Kusjuures ma olin talle pidevalt öelnud, et see allumine agressiivsele müügile on probleem, kuna ta oleks kõik ära ostnud, mida talle telefoni teel pakuti. Ta oli minuga nõus, aga kui helistati, läks jälle meelest.

Ega ma kõike enam mäletagi, mida ta pärast telefonipakkumisi on tellinud. Meeles on kallimad asjad. Mingid toidulisandid tellis ja lubas koju ka saata. Mul oli ikka võimlemist, et need tagasi saata, sest muidu oleks iga kuu tulnud postkasti uus saadetis ja uus arve. Siis ta tellis hirmkalli veefiltri, sest müüja ju nii asjalikult rääkis. Jälle mina blokeerisin viimasel hetkel selle tehingu. Siis ta lubas tulla võhivõõral enda koju väga kallist

tolmuimejat esitlema. Kui me õega hiljem rääkisime, siis ta sai alati aru, et ega tal ju tegelikult pole vaja neid asju, kallist veefiltrit või tolmuimejat.

Meenub üks lausa koomiline seik Pärnust. Mina läksin poodi õhtuks süüa ostma ja õde jäi parklasse rooli taha ühte saadet kuulama. Tulin mina tagasi ja nägin, et üks tumedate juuste ja vuntsidega mees räägib Maimuga läbi lahtise autoakna. Istusin kõrvalistmele ja küsisin, mis toimub. Maimu ütles, et see mees müüb väga kvaliteetseid nuge, kümnene komplekt vaid 50 eurot. Ma sisistasin õele, et sõida kohe minema. Õde ütles, et kuhu ta sõidab niimoodi, kui pool selle mehe keha on autos sees läbi akna – ta lohiseb ju meiega kaasa. Eks see õige oli. Maimu ostis need noad ära ja sõitsime minema. Ma ei pea vist ütlema, et tšekki ega visiitkaarti see noamüüja ei andnud. Muidugi on need noad võltsing, sobivad vaid või pealemäärimiseks. Välimuselt aga õele meeldivad, hea seegi.

Pärast nii agressiivset petumüüki ütlesin õele karmil häälel, et ühtegi kõnet võõralt numbrilt vastu võtta ei tohi, sest mina ei viitsi enam neid n-ö superoste hiljem tühistada. See oli nagu minu ostukäitumise koolitus õele. Ja tõesti, paar aastat ei ole ta midagi tarbetut ostnud. Ta on endale – minu nõudmisel – pähe tagunud, et kui telefon heliseb, siis peab see helistaja nime näitama. Kui näitab ainult numbrit, siis kõnele ei vasta. Ma olen oma töösaavutuse üle väga uhke. Mõelge, kui palju raha õde on säästnud!

Hiljuti nägin linnas oma jutukat koolivenda Ivo. Tema on minu õest väga erineva närvikavaga. Ivo ütles, et lausa naudib telefonivestlusi iga-suguste kaupade pakkujatega. Kui need ütlevad, et see või too on väga soodne, ütleb koolivend kohe: „Soodsat ma ei vaja, sest raha mul on.” See teeb tavaliselt pakkuja kohmetuks, aga siis viib ta jutu uutele soodsatele pakumistele, sest nii on koolitatud. Ivo ütleb jälle: „Ma ütlesin juba, et raha mul on, ma ei taha midagi soodsalt.” Lõpuks oli üks telefoni-pakkuja ohanud: „Oh, teiega pole tõesti midagi teha.” Täitsa hea nõu iga-sugu mesimagusatele pakumistele vastamiseks, aga minu õel on pikk tee veel sinnamaani käia. Seni on parem mitte vastata. ●

Kuidas korraldada elu nii, et võlu oleks rohkem kui valu

Vanuse ja elukogemuse kogunedes oskab inimene üha keskkonnasäästlikumalt otsustada. Ta teab, mida on tegelikult tarvis, mis vajaks kohendamist kodu ümbruses ja mida hoida oma kodu juures au sees. Maailm muutub kiiresti ja mõnikord võib juhtuda, et vanem inimene ei taha enam ette võtta tarbija õigustega seotud vaidlusi või satub hätta, kuna ei tunne hästi oma kodu ja selle ümbrusega seotud õigusi. Järgnevalt tutvustame kõige olulisemaid õigusi, mida oma kodu, koduümbruse ja ostudega seonduvalt teada tasuks.

OMA KODU

Kodu võib olla enda oma või üüritud. Lisaks röömudele võivad tekkida ka mured naabrite või ühistuga. Vaatame, millised õigused võivad abiks olla.

Kuidas on kõige kasulikum kodu üürida või kodu välja üürida?

Osa eakaid teenib lisatulu sellega, et elavad ise pärast tööelu lõpetamist maakodus ning annavad oma linnakorteri üürile. Üürileandja jaoks on kasulikum sõlmida tähtajatu leping, sest vajadusel on selle lõpetamine lihtsam. Tähtajatu lepingu saavad nii üürnik kui üürileandja lõpetada ilma põhjuseta, teatades ette vähemalt kolm kuud. Kiiremini saab tähtajatu lepingu lõpetada siis, kui selleks on mõjuv põhjus või kui üürnik ei saa eluruume üürileandjast tuleneval põhjusel kasutada.

Mõjuv põhjus üürilepingu lõpetamiseks võib olla näiteks see, kui üürileandja siseneb korterisse ilma üürniku nõusolekuta. Olgugi et eluruum kuulub üürileandjale, ei tohi ta ilma üürniku loata elamusse vabalt sisse jalutada; sisenemiseks peab olema üürniku nõusolek. Kodu puutumatus sätestab põhiseadus ning selle õiguse rikkumine võib olla käsitletav kuriteona.

Ise kodu üürides võib aga kasulikumaks osutuda tähtajaline leping, sest seda saab üürileandja lõpetada vaid erandlikul juhul. Mõjuva põhjuse olemasolul saab ka tähtajalise üürilepingu lõpetada. Näiteks saab üürnik lõpetada lepingu siis, kui ta ei saa eluruume kasutada üürileandjast tuleneval põhjusel. Üürileandja võib aga nii tähtajalise kui ka tähtajatu üürilepingu lõpetada siis, kui üürnik rikub elamu kasutamise tingimusi või jääb võlgu kolme kuu üürisumma. Lisaks võib nii üürnik kui ka üürileandja lõpetada lepingu siis, kui eluruum on muutunud tervisele ohtlikuks, näiteks magamistuppa on tekkinud hallitus.

Kes kannab kulutused ja parandab eluruume?

Eluruumi kasutamisega kaasnevad kulud jagunevad üldiselt kaheks – igakuised kommunaalkulud ning remondi ja muude paranduste tarbeks tehtud kulutused. Üürnik peab maksma need kulud, mis lepingus on kokku lepitud. Tavaliselt tasub üürnik sellised kommunaalkulud, mis on seotud elamispinna kasutamisega, kuid laialt on levinud ka see, et üürileandja laseb üürnikul lisaks maksta remondifondi tasusid. Kui üürilepingus seda eraldi kokku lepitud pole, siis ei pea üürnik seda tasuma.

Seaduse järgi peab üürnik hoolitsema väiksemate elamu korrashoiukulude eest, nagu igapäevane koristamine, ning üürileandja suuremate korrashoiuga seotud tööde eest. Hiljuti jõustus seadusemuudatus, mille kohaselt võib jätta mõistlikus ulatuses hoone hoidmiseks ja parendamiseks vajalikud kulud ka üürniku kanda. Selline kokkulepe tuleb vormistada kirjalikult. Kui kirjalik kokkulepe puudub, siis üürnik neid kulusid kandma ei pea.

Näide

Arno elab üürikorteris, kuhu ta kolimisel tõi kaasa oma pesumasina. Muu tehnika ja mööbel kuulub korteriomanikule. Ühel päeval põles läbi lambipirn, pesumasin lakkas töötamast ning boiler ei soojendanud vett. Lambipirni peab Arno asendama ise, sest see on väike mure, mille peab lahendama üürnik omal kulul. Kuna pesumasin kuulub Arnole, siis korteriomanik seda korda tegema ei pea. Katkise boileri osas on Arnol aga õigus helistada korteri omanikule, kellel on kohustus korraldada boileri parandamine ning kanda sellega seonduvad kulud. ●

Näide Üürileandja Tarmo andis üürnik Elmarile üürile korteri. Üürilepingusse kirjutas Tarmo tingimuse: „Üürileandja ei ole kohustatud hüvitama üürnikule mistahes remondiga seotud kulusid”. Seadus aga ei luba sätestada lepingus selliseid tingimusi, mis on üürniku jaoks võrreldes seadusega kahjulikumad. Seaduse järgi on üürnikul juhul, kui eluruumil tekib lepingu kehtivuse ajal puudus, mille eest üürnik ei vastuta ning mida ta ei pea omal kulul kõrvaldama, õigus nõuda üürileandjalt vastava puuduse kõrvaldamist või kui ta ise selle kõrvaldab, siis tehtud kulutuste hüvitamist. Kuna eluruumi üürniku kahjuks kõrvale kalduvad tingimused on õigustühised, on Elmaril õigus nõuda Tarmolt remondikulude hüvitamist, kui Elmar ise remondivajaduse tekkimise eest ei vastuta. ●

Üürisuhtes kaitseb seadus pigem üürnikku. Seepärast on tühised sellised tingimused, mis on üürnikule võrreldes seaduses sätestatuga kahjulikumad ning üürnik ei pea neid tingimusi täitma.

Kuidas kaitsta oma huve üürivaidlustes?

Nii üürileping kui ka selle lõpetamine tasub vormistada kirjalikult. Kirjalikud kokkulepped on olulised seetõttu, et üürileandja ja üürnik teaksid täpselt oma õigusi ja kohustusi. Ühtlasi on kirjalik leping vajalik sel juhul, kui hiljem on tarvis oma õigusi kaitsta.

Eluaseme üürimisega seotud vaidluste lahendamiseks saab pöörduda nii üürikomisjoni kui ka maakohtu poole. Üürikomisjonid tegutsevad kohalike omavalitsuste juures ning lahendavad vaidlusi, mille väärtus on kuni 3200 eurot. Kui aga üürniku ja üürileandja vahelised suhted peaksid mistahes põhjusel päris halvaks minema, tasub meeles pidada, et üürileandjal ei ole õigust iseseisvalt üürnikku korterist välja tõsta. Üürniku saab korterist välja tõsta ainult kohtuotsuse alusel ning kohtutäituri ja politsei abiga.

Õigus eluruumile ja kodu kohandamisele

Kui inimene ei ole võimeline enda vajadustele vastavat eluruumi ise hankima, tuleb kohalikul omavalitsusel tagada sobiv eluruum sotsiaalteenusena. Eluruum peab sobima ka nendele inimestele, kellega taotleja soovib koos elada. Erivajadusega inimese jaoks võib oma kodus liikumine olla väga keeruline, kui liikumisteel on uksepakk või vannitoas kõrge äärega vann. Kui korterelamus puudub lift või trepilt käsipuu, võib liikumine osutuda koguni võimatuks või ohtlikuks.

Kohalikul omavalitsusel on kohustus aidata eluruumi kohandada või sobivamat elamist otsida ning abi taotlemiseks tulebki pöörduda kohaliku omavalitsuse poole. Seda sotsiaalteenust nimetatakse eluruumi tagamise teenuseks. Kodu kohandamise eesmärk on tagada liikumis- või muude raskustega inimesele võimalikult iseseisev ja vähest kõrvalabi vajav turvaline toimetulek oma kodus, sinna sisenemisel ja väljumisel.

Pelgalt sellest, et kohalik omavalitsus lisab abivajaja eluruumide järjekorda, ei piisa. Abivajajale tuleb päriselt võimaldada sobiv kodu. Kui kohalikul omavalitsusel ei ole eluruumi pakkuda, peab vald või linn leidma sobiva eluruumi üüriturult. Otsuse eluruumi pakumise või mitte pakumise kohta peab kohalik omavalitsus tegema 10 päeva jooksul.

Suhted naabritega

Arusaadavalt võib pahameelt tekitada olukord, kus naabri kinnistul toimuv mõjutab ka teisi krunte. Taolistes olukordades tasub jääda rahulikuks ning meeles pidada asjaõigusseadusest tulenevat talumiskohustust. Talumiskohustus tähendab seda, et väiksemaid mõjutusi, nagu gaasi, suitsu, auru, lõhna, tahma, soojust või müra tuleb teatud tingimustel taluda. Taluda tuleb nimetatud häirijaid seni, kuni need ei kahjusta oma kinnisasja kasutamist, ei rikuta keskkonnakaitsenõudeid või naaber ei tee seda tahtlikult. Näiteks tuleb taluda seda, kui naabri aiast lendavad tuulega lehed teise aeda.

Häirida võivad ka müra, vali muusika või tubakahais, mis tungib naaberkorterisse läbi ventilatsiooni. Vaatamata sellele, et suitsetamine oma korteris ei ole keelatud, võib naaber nõuda suitsetamise lõpetamist, kui see teda häirib ja on tervisele ohtlik. Suitsetamine on keelatud ühisruumides, nagu koridor või trepikoda, ning keelu rikkumisel on politseil õigus määrata karistuseks rahatrahv.

Häiriva müra tekitamine on keelatud ajavahemikul 22.00 kuni 6.00 ning puhkepäevale eelneval ööl keskööst kuni kella seitsmeni hommikul (00.00–7.00). See muidugi ei tähenda, et muul ajal oleks oluliselt häiriv müra aktsepteeritav. Probleemi tasub kõigepealt naabrile rahulikult ja viisakalt selgitada, igaks juhuks võib seda teha ka kirjalikult, jättes endale koopia. Kui rääkimisest kasu pole, võib ühendust võtta kohaliku omavalitsusega. Kortereelamus tekkinud probleeme võib arutada ka korteriühistu koosolekul.

Talumiskohustus tähendab seda, et väiksemaid mõjutusi, nagu gaasi, suitsu, auru, lõhna, tahma, soojust või müra tuleb teatud tingimustel taluda. Näiteks tuleb taluda seda, kui naabri aiast lendavad tuulega lehed teise aeda.

Suhted korteriühistuga

Korteriühistu aitab korterelamut hallata ning võib kehtestada majaelanikele ka erinevaid kohustusi, näiteks korraldada prügi sorteerimist või koristamist. Üürnik peab ühistu juhiseid järgima juhul, kui see on talle üürilepingus ette nähtud. Samas peab üürnik arvestama teiste elanike ja naabrite huvidega ka siis, kui üürilepingus seda mustvalgel kirjas ei ole. Vastupidine käitumine annab üürileandjale õiguse üürileping lõpetada.

Selleks et korteriühistu saaks ühist elu korraldada ja majaelanikele reegleid kehtestada, tuleb korraldada koosolek või saata reeglite kehtestamise ettepanek korteriomanikele muul moel. Otsuse vastuvõtmiseks peab selle poolt hääletama üle poole korteriomanikest, kui ühistu põhikiri ei nõua suuremat häälte arvu. Igal korteril on üks hääl, mis tähendab, et kui ühele isikule kuulub elamus kolm korterit, on tal koosolekul kolm häält. Hääletades saab korteriühistu otsustada muu hulgas küsimuse üle, kas kortermajale võiks elaniku palvel paigaldada invalifti. Et invalifti on inimesel vaja oma kodu kasutamiseks, peab sellele otsusele vastu hääletajal olema väga kaalukad põhjendused ning välja pakkuda ka alternatiivid. Alternatiiviks võib olla näiteks invalifti kinnitamine eraldi alusele ja ehitamine maja taha, mitte fassaadile. Hindamaks erinevaid võimalusi, saab appi kutsuda ka kohaliku omavalitsuse asjatundja. Hea on elada majas, kus naabrid on inimlikud ja arvestavad üksteise eluliste vajadustega.

Koosoleku korraldamisest peab korteriomanikke teavitama vähemalt seitse päeva ette ning teavitama peab kõiki korteriomanikke. Kui kõik korteriomanikud ei kasuta interneti, siis ei saa teavitamine toimuda ainult interneti teel. Kui korteriühistu on langetanud otsuse, ilma et kõiki korteriomanikke oleks õigeaegselt ja neile kättesaadaval viisil teavitatud või otsus on muul põhjusel õigusvastane, tuleb otsuse vaidlustamiseks pöörduda 60 päeva jooksul kirjaliku avaldusega kohtusse.

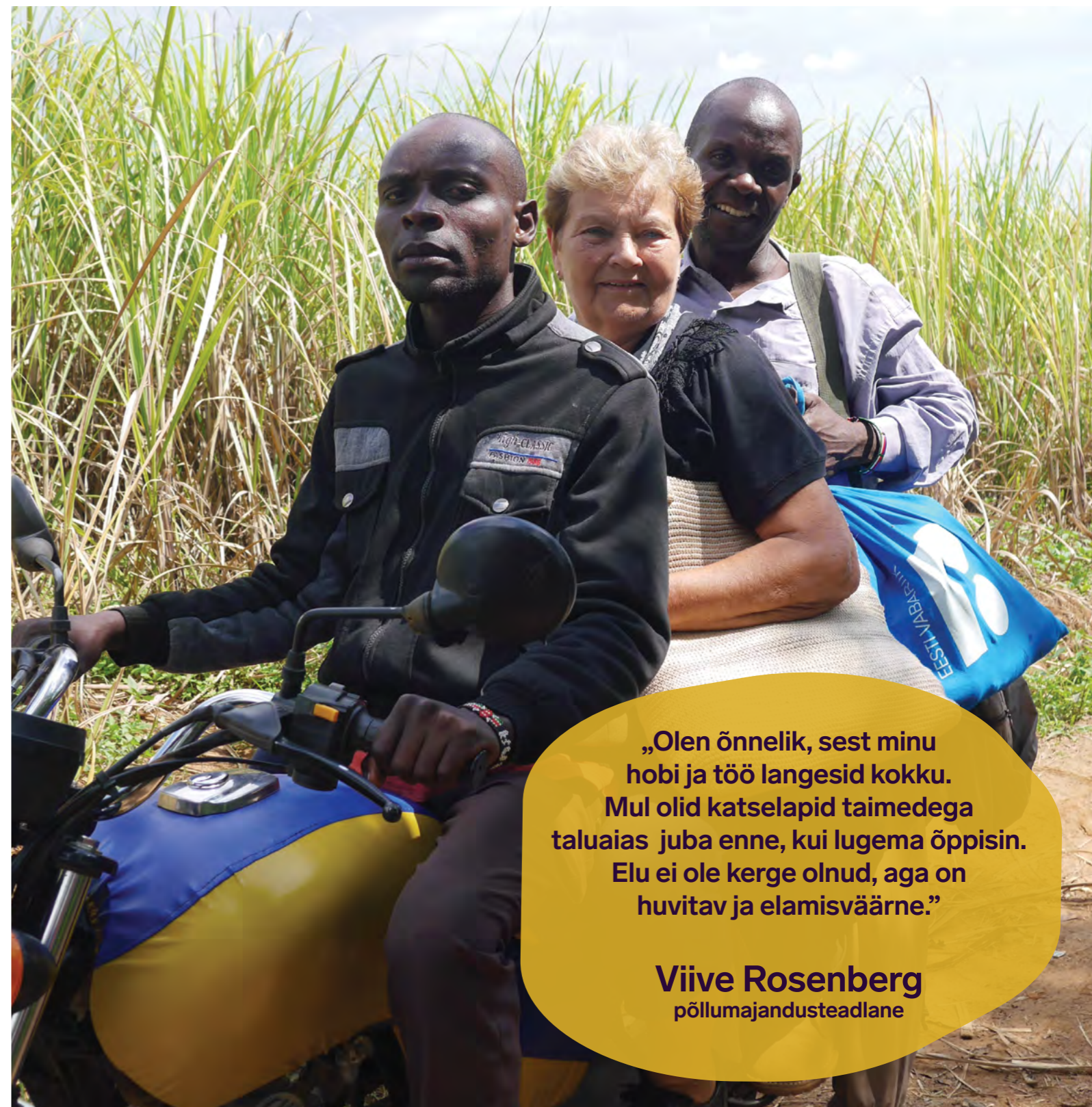
Et korteriomanik saaks olla kursis ühistu plaanidega, on tal õigus saada ühistu juhatuse infot. Samuti on tal õigus tutvuda ühistu dokumentidega. Kui korteriühistu juhatuse keeldub teabe andmisest, on korteriomanikul õigus tõstatada see küsimus üldkoosolekul, lisaks võib pöörduda kohtusse. Korteriühistu vastu saab kohtusse pöörduda ka isik, kes on korteriühistu tegemata töö tõttu saanud kannatada. Talvisel ajal vastutab korteriühistu selle eest, et elamu ümbrus ei oleks jää tõttu ohtlikult libe. Libeda ala märgistamine lintidega ei vabasta ühistut vastutusest, kui libeduse tõttu on juhtunud õnnetus.

Korteriühistu küsimustes annab tasulist õigusnõu Eesti Korteriühistute Liit telefoninumbri 627 5751.

Kasulik teave!

Foto: Erakogu

„Olen õnnelik, sest minu hobi ja töö langesid kokku. Mul olid katselapid taimedega taluaias juba enne, kui lugema õppisin. Elu ei ole kerge olnud, aga on huvitav ja elamisväärne.”

Viive Rosenberg
põllumajandusteadlane

Aastatepikkune uurimistöö viis Viive Rosenbergi otsapidi Aafrikasse, kus tema juhitud teaduseksperiment kartuliga võib muuta miljoneid elusid maailma kõige vaesemas piirkonnas.

Hoidu kodustest ohtudest!

Järgnevalt mõned soovitused päriselu traagiliste juhtumite pealt, mida kodus ja kodu ümbruses oma tervise ja elu hoidmiseks silmas pidada.

Veeohtude vältimiseks mõtle järgmistele asjadele ja olukordadele

Vanni minnes võib kukkuda. Põhjus on sageli libedas põrandas, põrandakat-tes, kõrges vanniaäres või tasakaalus. Paigalda vannituppa, vanni ja dušinurka mittelibisevad matid. Vihm, lumi, puulehed ja prügi võivad muuta veekogu kalda libedaks ning nii võib kergesti libastuda ja vette kukkuda. Ajaga muutuvad rabedaks ja libedaks sillad ja purded. Need tuleks korda teha ning halva ilmaga selliseid kohti pigem vältida. Kui vähegi võimalik, uju veekogus, mille olusid sa tunned ja kus jalgealune on kindel. Lahtised kaevud, väiksemad veesilmad ja ka biojätmete kogumise auk olgu alati kaanega. Võimalusel piira oma koduaias olev veesilm või basseini piirdeaiaga.

Vaata ka www.veeohutus.ee

Kontrolli ja hoolda küttesüsteemi kõikides hoonetes vähemalt üks kord aastas. Vähemalt kord viie aasta jooksul peab küttesüsteemi puhastama kutsetunnistusega korstnapühkija, kortermajas üks kord aastas.

Mõistlik on kütta korraga vähem. Kui vaja, siis pigem mitu korda päevas. Siibri võib kinni panna siis, kui söed enam ei hõõgu, muidu tekib vingugaas. Kindlasti peab kodus olema töökorras suitsuandur ning gaasikütteseadme korral ka vingugaasiandur, mis on lau-
sa kohustuslik. Alates 1.01.2022 on vingugaasi-
andur kohustuslik ka tahkekütte korral.

2020. aastal oli keskmiseks tulekahjus hukunu vanuseks 62. Tuleohtudest hoidumiseks on võimalik palju ise ära teha.

Küttekolde läheduses ei tohiks hoida põlevmaterjali ning tuhk tuleb koguda mitte-põlevasse anumasse ja viia hoonest eemale. Süüa valmistades ole ka ise köögis, et valmiv toit ei jääks järelevalveta. Kuna tulekahju võivad tekitada ka vanad ja streikivad elektriseadmed, tuleb need välja vahetada.

Küünalt põletades olgu see alati mittepõleval alusel ning põlevat küünalt ei tohi kunagi järelevalveta jätta. Kui oled suitsetaja, jälgi, et koni saaks korralikult kustutatud ja veel parem on see kustutada veega täidetud tuhatoosi.

Lisainfot vaata www.kodutuleohutuks.ee

Ole valmis, varu enne maru

Suuremad kriisilukorrad tulevad alati ootamatult ja võivad kesta päevi, isegi nädalaid. Kuni abi saabumiseni ja teenuste taastumiseni sõltub palju su enda valmisolekust. Kriise ei tasu karta, kuid nendeks tuleb valmis olla. Mõttele läbi, mis on sinu kodukoha riskid ja kuidas nende korral käituda ning jälgi, et sul oleks eluks vajalik varu.

- Nädalane toiduvaru ja selle valmistamise võimalus;
- joogivaru või alternatiiv vee saamiseks;
- esmaabitarbed ja eluks vajalikud ravimid vähemalt nädalaks;
- alternatiivid sooja saamiseks (ahi, pliit, gaasiküte);
- valguse saamiseks kasuta eelistatult patareitoitel lampe, sest küünaldega võib kaasneda tuleoht;
- võimalus sideühenduseks (akupank telefoni laadimiseks);
- patareidega raadio või mobiiltelefon info saamiseks.

Varusid tuleb aeg-ajalt üle vaadata, et need ei vananeks.

Vaata ka www.olevalmis.ee

Kõikide küsimuste korral helista **1247**

Ehitamine ja loodus

PLANEERINGUD

Oma õiguste kaitseks on igaühel õigus osaleda planeerimismenetluses. Ehitusprojekti ja ehitusloa alus on üldjuhul detailplaneering, mis koostatakse tavaliselt mitmele kinnistule ehk suuremale alale, mida peaks vaatlema maakasutuse mõttes ühtse alana. Detailplaneering annab suuna sellest, kuhu ja millise suurusega hoone võib ehitada, millised alad tuleb jätta puhkealaks, kuhu ehitada juurdepääsuteed jne. Detailplaneeringu koostamise algatab kohalik omavalitsus, kuid ka sul on õigus teha kohalikule omavalitsusele ettepanek detailplaneeringu algatamiseks. Detailplaneeringu koostamisele tuleb alati kaasata isikud, kelle omandit see puudutab – kinnistuomanikud, piirinaabrid ja ka need, keda planeering võib mõjutada. Näiteks kui planeering sulgeks harjumuspärase juurdepääsutee kohaliku raamatukokku, tuleb kaasata ka raamatukogu, kes omakorda saab koos oma lugejatega kaasa mõelda ja välja pakkuda näiteks uue, senisest veel mugavama teejupi ehituse.

Õigus osaleda planeerimismenetluses

Kuna planeerimine mõjutab tervet kogukonda, on selle menetlemine avalik ja soovi korral on kõigil inimestel võimalik selles osaleda. See tähendab, et ka näiteks Tallinnas elav inimene võib osaleda Valga maakonnas toimuva planeeringu menetluses ja vastupidi.

Õigus osaleda tähendab nii õigust saada infot ja dokumente kui õigust esitada arvamusi ja ettepanekuid. Info saamise õigus ei tähenda siiski seda, et igale küsijale peaks kõik planeeringumaterjalid koju saatma või (tasuta) koopia sellest tegema, sest tavaliselt on need materjalid väga mahukad. Materjalid tuleb teha kättesaadavaks, mis tavaliselt tähendab nende avalikustamist internetis ja paberil sellises kohas, kuhu inimestel on hea juurdepääs.

Oluline nõue on, et valminud dokument tuleb enne selle kehtestamise otsustamist avalikkusele kättesaadavaks teha. Materjalide avaliku väljapaneku aeg sõltub planeeringu liigist, kuid minimaalne periood on vähemalt 14 päeva ja sellest antakse teada kohalikus ajalehes. Välja pannakse nii planeering ise, selle seletuskiri kui ka menetlust puudutav materjal (kooskõlastused jms).

Õigus teha planeeringusse ettepanekuid

Pärast seda, kui planeeringu eelnõu on avalikustatud, toimub selle avalik arutelu, kus igaühel on õigus oma arvamust avaldada. Kõiki avalikkuse argumente ei pea arvestama, kuid siiski tuleb kohalikul omavalitsusel neid kaaluda ning nende arvestamata jätmist põhjendada. Tänu avalikkuse kaasamisele on võimalik arvestada erinevate inimeste erinevate huvidega. Näiteks võib inimestel, kes käivad sageli turul või kalmistul, olla vajadus parema valgustusega laiemate kõnniteede või sobivas kohas ühistranspordipeatuse järele, millele planeerijad ise alguses ei taibanudki mõelda.

Õigus vaidlustada planeeringuid

Planeeringuid saab vaidlustada kahel juhul: kui sellega rikutakse või piiratakse inimese õigusi ning kui see on vastuolus avaliku huviga. Avalik huvi on lihtsustatult kõik see, mis ei ole kellegi isiklik huvi. Eelkõige on avalik huvi keskkonnaga seotud, aga samuti piirkonna tööhõive, sotsiaalne toimetulek, julgeolek ja muud sellised kaalutlused. Planeeringut saab halduskohtus vaidlustada 30 päeva jooksul alates planeeringu kehtestamisest teadasaamisest.

Näide

Vald kehtestas detailplaneeringu, mille kohaselt ehitatakse väikeste puitmajadega rajooni mürarikas tööstushoone. Lisaks kaotatakse hoonete ehitusega parkmets ja tiik, kus pesitseb haruldane mudakonn.

Ühel pool kavandatavat hoonet elab Anne ning teisel pool on naaberiks Viljar. Kõrge hoone varjaks kogu päikese, mis Viljari aeda paistab. Samuti rikuks hoone Viljari vaate pargile ja tiigile. Seetõttu esitab Viljar halduskohtule kaebuse. Kohus hakkab uurima, millised on olnud valla kaalutlused just sellise planeeringu kehtestamisel ja kas ta on arvestanud kõiki olulisi asjaolusid – sealhulgas seda, et muutub harjumuspärane keskkond ja lisanduvad keskkonnahäiringud. Kui vald on seda

arvestanud, aga leidnud, et mingid avalikud huvid – näiteks uute töökohtade loomine jms – kaaluvad üles negatiivsed mõjud ja tarvitusele on võetud negatiivsete mõjude leevendusmeetmed, võib planeering jääda kehtima.

Anne on Viljari hea sõber ning otsustab samuti Viljari toetuseks halduskohtusse pöörduda. Kohus aga ei võta Anne kaebust vastu, sest Viljari isiklike õiguste rikkumine ei anna Annele ega kellelegi teisele alust kaebust esitada.

Küll aga võtaks kohus Anne kaebuse vastu, kui ta toob välja avaliku huvi rikkumisena kahju, mis keskkonnale tekib parkmetsa ja tiigi hävitamisega. Eelnimetatut võiks käsitleda avaliku huvi rikkumisena, millele võib igaüks tugineda. ●

EHITUS- JA KASUTUSLOAD

Ehitustöödega seonduvad load jagunevad laias laastus kaheks: enne tööde alustamist on vajalik ehitusluba ning pärast tööde lõpetamist on ehitisele tarvis kasutusluba. Väiksemate ehitiste puhul on ehitusloa asemel vajalik esitada ehitusteatist ning kasutusloa asemel kasutusteatist. Teatise puhul ei pea vald või linn omalt poolt mingit haldusakti andma, aga kui omavalitsus näeb mingeid küsitavusi, võib ta materjale põhjalikumalt uurida. Vallal või linnal on teatise läbivaatamiseks aega 10 päeva, mida võib ka pikendada. Sel ajal ei või alustada ei ehitamist ega kasutamist.

Projekteerimistingimuste ning ehitus- ja kasutusloa vaidlustamise õigus on kitsam kui planeeringute vaidlustamise õigus. Neid saab vaidlustada vaid siis, kui need rikuvad isiku õigusi. Näiteks võib vaidlustada tee projekteerimise tingimused, kui need ei arvesta rulaatori, ratastooli või langenud kuulmisvõimega liikujate vajadusi. Projekteerimistingimusi ning ehitus- ja kasutusluba saab vaidlustada 30 päeva jooksul alates nende väljaandmisest teadasaamisest.

Olemasolevate ehitiste kohta leiab infot ehitisregistrist internetiaadressil www.ehr.ee.

Kasulik teave!

Igaüheõigus

Õigusi on hea teada ka väljaspool kodu, looduses. Igaüheõigus tagab kõigile võimaluse viibida looduses ja kasutada loodusande, kaitstes samal ajal nii loodust kui ka omandit.

Igaühel on õigus keskkonnale, kus on kvaliteetne välisõhk, ohutu müratase ja toiduohutus ning kaitse kiirguse eest. Selle peab tagama riik. Samuti on igaühel õigus saada keskkonna kohta avalikku teavet ning küsija ei pea riigiasutusele põhjendama, miks ta küsib. Teabe küsijale peab vastama viie tööpäeva jooksul, mahukamatele päringutele 30 päeva jooksul. Keskkonnaküsimustes aitavad selgust luua keskkonnaministeerium, keskkonnaamet ja maa-amet.

Igaühel on õigus osaleda keskkonnaalaste otsuste tegemisel, kuid see ei tähenda seda, et riik peab kõigi inimeste esitatud argumente arvestama. Ometi tuleb need ära kuulata ning nendega arvestamata jätmist peab põhjendama.

Eestis on loodus- ja kultuurmaastikul lubatud liikuda jalgsi, jalgrattal, suuskadel, paadiga või ratsa. Piiramata ja tähistamata eramaal võib liikuda igal ajal ning korjata marju, seeni, ravimtaimi ja maha langenud või kuivanud oksa, kui omanik seda suuliselt ei keela. Sama kehtib ööpäevase telkimise kohta. Kõikidel avalikel või avalikuks kasutamiseks määratud veekogudel on kasutamiseks avatud kuni nelja meetri laiused kallasrajad ning laevatatava veekogu ääres võib see ulatuda kuni 10 meetri kaugusele veepiirist. Omanik ei tohi seda sulgeda isegi siis, kui eramaa on tarastatud või liikumiskeeluga tähistatud. Maaomanikud ei või keelata liikumist avalikel ja avalikuks kasutamiseks määratud maadel, teedel ja veekogudel, samuti jääl ning kallasrajal.

Piiramata ja tähistamata eramaal võib liikuda igal ajal ning korjata marju, seeni, ravimtaimi ja maha langenud või kuivanud oksa, kui omanik seda suuliselt ei keela. Sama kehtib ööpäevase telkimise kohta.

Tehingutega seonduvad õigused

Sõlmitud lepingut tuleb täita. Samas võib juhtuda, et leping sõlmiti nõnda, et asjadest oli väär ettekujutus või lausa tahtevastaselt. Mõnigi kord on just eakamad inimesed sattunud petiste ohvriks. Järgnevalt vaatame, kuidas soovimatuid tehinguid vältida ja erandjuhtudel tagasi pöörata.

Sul on õigus otsustada, kas lepingut sõlmida või mitte. Kuni ei ole allkirja antud või muul viisil lepingu sõlmimist kinnitatud, saab alati lepingu sõlmimisest loobuda. Osava müügimehe jutt koduüksel või sugulane oma palvetega võib olla aga nii veenev, et ununeb see õigus. Soovimatu tehingu tagajärg võib olla koormavate kohustuste võtmine. Kindlasti tee endale lepingutingimused selgeks ja vajadusel keeldu lepingu sõlmimisest. Keeldumises pole midagi ebaviisakat ega kohatut ka siis, kui keegi on sulle tund aega tolmuimejat demonstreerinud.

Enne lepingu sõlmimist on mõistlik aeg maha võtta, et asja rahulikult kaaluda. Lepingu sõlmimata jätmine on tunduvalt lihtsam kui sellest hiljem vabanemine. Üksikud erandid on, kuid üldjuhul peab sõlmitud lepinguid siiski täitma.

Õigus tehing tühistada

Ühepoolselt võib lepingust vabaneda siis, kui inimene tegelikult ei soovinud lepingut sõlmida, kuid teda ähvardati, peteti või kasutati lausa vägivalda. Neid põhjuseid pead sa suutma ka tõendada. Kinnisvaratehingud peavad olema notariaalselt tõestatud ja notar peab küsima, kas tehingut ikka tõesti soovitakse teha. See peaks mõnevõrra aitama selle vastu, et kedagi sunnitakse tehingut tegema.

Tehingu tühistamiseks tuleb teha avaldus teisele lepingu osapoolle, kelleks võib olla nii ettevõtte kui ka eraisik. Seega on sellise avalduse esitamine võimalik poodidele, kinodele, vabaajakeskustele, sugulastele või naabrile. Et avalduse esitamist oleks võimalik tõendada, peaks selle tegema kirjalikult ja paluma kättesaamiskinnitust allkirja näol. Avalduse võib saata ka tähitud väljastusteatega kirjaga. Tühistamisavaldus tuleb esitada kuue kuu jooksul alates pettusest või eksimusest teadasaamisest. Pärast tehingu tühistamist tuleb tagastada raha ja esemed, mis kumbki osapool tehingu tegemise tulemusena sai.

Küllalt tõenäoline on, et lepingu teine osapool ei nõustu esitatud avaldusega. Sellises olukorras peab järele mõtlema, kui oluline tehingu tühistamine on, kuna kohtuskäimine võib minna kulukamaks kui saadav kasu. Kõige parem lahendus on muidugi kokkuleppele jõuda ja asi rahumeelselt lahendada.

Õigus lepingust taganeda, kui teine osapool rikub lepingut

Lepingust taganemise mõte on selles, et saavutada olukord, nagu lepingut poleks üldse olnudki. Õigus lepingust taganeda tekib siis, kui lepingu teine pool ei täida kohustusi kokkulepitud viisil. Näiteks rikub mõnd kohustust või müüb asja või teenust, mis ei vasta kokkulepitud tingimustele.

Näited

Poeg ähvardab ema kodust väljatõstmisega, kui ema ei nõustu pojale kinkima oma traktorit. Ema kardab kaotada elukohta ja sõlmib traktori kinkelepingu. Sel juhul võib tegemist olla ähvardusega ja emal on võimalik tehing tühistada.

...

Leili soovib sõlmida lepingu, mille alusel tehakse talle kord nädalas massaaži. Lepingutingimused on kirjutatud väga väikeses kirjas. Teenusepakkuja kinnitab, et Leili võib alati teenusest loobuda, kui ta seda ei soovi. Paraku ei räägi teenusepakkuja tõtt ja Leili kirjutab alla lepingule, milles võtab kohustuse maksta iganädalaste massaažide eest terve aasta. Selles juhul on tegemist pettusega ning Leilil on õigus leping tühistada.

...

Marju ostab poest vaasi. Kodus avastab ta, et vaas ei sobi interjööri. Tegemist ei ole pettuse, eksimuse, vägivalda või ähvardusega ning seetõttu ei saa tehingut tühistada. Sellegipoolest võib pöörduda müüja poole ja uurida võimalusi vaasi tagastamiseks (*vt tarbijakaitse peatükki*).

Õigus keelduda volituse andmisest

Ajsaajamine võib mõnikord olla üsna keeruline ja selleks võib kasutada teiste inimeste abi. See tähendab volituse andmist kas üheks tehinguks või siis pikemaajaliseks ja üldiseks esindamiseks. Ära kunagi unusta, et kõigil ei ole head kavatsused ja abistamise asemel võidakse sind hoopis kahjustada. Seetõttu oska ja julge keelduda volikirja allkirjastamisest, kui sa ei ole kindel, et see on sinu huvides.

Volikirjaga antakse teisele inimesele õigus oma varaga tehinguid teha ning kui volituse saaja ei tegutse heatahtlikult, võib ta saadud esindusõigust kurjasti ära kasutada ja sõlmida volikirja andja jaoks kahjulikke tehinguid.

Lihtsalt niisama ja läbimõtle mata ära anna teisele ka oma pangakaarti või ID-kaarti ja nende PIN-koode, sest siis on raske kindlaks teha, kes ja milliseid tehinguid sellega tegi. Samuti ei pruugi olla lihtne neid kaarte tagasi saada.

Mõttele hoolikalt läbi, kellele ja milliseid õigusi sa volikirjaga annad. Kui teise isiku volitamine on vältimatult vajalik, peaks volikiri olema sõnastatud võimalikult konkreetsetelt vaid teatud tehingute tegemiseks: mis liiki ja summas on tehingud lubatud; määrata saab ka volituse kehtivuse aja. Mida üldsõnalisem volitus on, seda suurem on võimalus seda kuritarvitada.

Juba antud volikirja saab igal hetkel ka tagasi võtta. Sellest tuleb teada volituse saajale ning nendele, kellega suhtlemisel volitust võidakse kasutada (pank, notar, postkontor, kohalik omavalitsusüksus jt).

Mõttele hoolikalt läbi, kellele ja milliseid õigusi sa volikirjaga annad. Kui teise isiku volitamine on vältimatult vajalik, peaks volikiri olema sõnastatud võimalikult konkreetsetelt: mis liiki ja summas on tehingud lubatud.

Näide

Tiina allkirjastab volituse, millel on kirjas: „Mina, Tiina, annan oma tütrele Evale õiguse sõlmida minu varaga kõiki tehinguid“. Paraku on Eva kavatsused pahatahtlikud – ta võtab ära Tiina pensioni, kogub tema eest üüriraha, müüb ära auto ja väärtuslikud esemed. Tänu volikirjale saab Eva kõiki neid tehinguid teha. ●

Tarbijakaitse

Edaspidi kirjeldatud tarbijaõigused ei kehti siis, kui eraisik ostab kaupa või teenust teiselt eraisikult. Hea tuttav või naaber ei ole seaduse silmis müüjad, kes peavad tarbijakaitse seadust järgima. Kui naabrit soetatud muruniiduk pärast esimest kasutust lakkab töötamast, ei ole ta kohustatud seda parandama või raha tagastama. Vaidluse lahendamiseks saab pöörduda vaid kohtusse. Seetõttu tasub kallimad ja riskantsemad ostud sooritada ametlikus kaupluses ning hoida alles tšekk, et ostu oleks võimalik hiljem tõendada.

Õigus olla teavitatud

Tarbijal on õigus saada kaupade ja teenuste kohta vajalikku ja tõest infot, et langetada teadlik valik. Teadliku valiku langetamine on oluline, kuna kauplus ei ole kohustatud toodet tagasi ostma ega ümber vahetama, kui sellel vigu või puudusi ei esine. Siiski pole puudusteta kauba tagasiostmine või ümbervahetamine keelatud – väga vastutulelik müüja võib seda teha ka juhul, kui kaup on igati korralik. Erandiks on e-poed – enamiku tarbekaupadest saab 14 päeva jooksul tagastada ilma mingit põhjust nimetamata (vaata „Ostud väljaspool kauplust“).

Et saaksid teha teadliku otsuse, peab kaubal märgitud info olema arusaadav ja üheselt mõistetav ning selgesti loetav. Info peab sisaldama muu hulgas kauba hinda, koostist, juhiseid kasutamiseks ja hooldamiseks, säilimisaega ning tehnilisi andmeid. Kui toote info on esitatud loetamatus kirjas või puudub sootuks, küsi abi näiteks kaupluse töötajalt. Kliendi nõudmisel peab kaupluse töötaja andma ka täiendavat suulist teavet kauba omaduste, päritolu, kasutamistingimuste ja müügigarantii kohta.

Kaupluse töötajatelt võib abi küsida ka muudes küsimustes. Kui riulite vahed on liikumiseks liiga kitsad või trepil puudub käsipuu, ei ole abipalve sugugi häbiasi. Suuremad kauplused peavad olema ehitatud nii, et hoones saaks liikuda takistusteta. Erivajaduse korral on müüjad kohustatud ostjat abistama – näiteks kui nägemispuudega inimene ei leia poest vajalikku kaupa üles, peab pood teda aitama, näiteks tuues soovitud toidu-kaubad kassa juurde valmis.

Foto: Kaupo Kikkas

Mis on tüüptingimused?

Kaupas soetades või teenust kasutades ei teadvusta me üldjuhul, et tegelikult sõlmime müüjaga iga ostu puhul lepingu. Tarbijaga lepingute sõlmimiseks kasutavad paljud kauplused ja teenusepakkujad tüüptingimusi, mille on välja töötanud kauplused või teenuse pakkuja. Tüüptingimustel saab lepinguid sõlmida erineval moel. Näiteks parklat haldav ettevõtte avaldab tüüptingimused liiklusemärgiga sarnaneva sildil. Sildil teatab parklahaldur ka seda, et kõik, kes sisenevad parklasse, on kohustatud järgima parklas kehtestatud tüüptingimusi.

Teine, levinum viis on kirjalik leping, mille tarbija allkirjastab. Tihti esitab kauplused tüüptingimused nii, et tarbija neid ei märka. Näiteks esitatakse tüüptingimused väga väikeses kirjas, lehe pöördel või sootuks muus dokumendis.

Näide

Mari soovib tellida endale standardse koduvalve teenuse ja läheb selleks ettevõtja kontorisse. Klienditeenindaja ulatab Marile tihedas kirjas lepingu, mille läbilugemine on aeganõudev. Selles lepingus on ettevõtja poolt välja tootud tüüptingimused, mis sätestavad Mari ning teenuseosutaja vahelise õigusliku suhte tingimused. Kontoris on peale Mari ootamas veel mitu inimest ja Mari allkirjastab talle antud paberid kiiresti. Klient Valter soovib sama teenust saada, kuid ta tahab seda teha oma kodus Võrus interneti teel. Valter saab tüüptingimustega tutvuda oma kodus suure arvuti taga ning ta võtab selleks mitu päeva aega. Lõpuks otsustab Valter teenust sellest kohast mitte tellida, sest talle ei meeldi, et kui ta tahab teenusest loobuda enne aasta möödumist, jäävad valveseadmete kulud tema enda kanda. Nii Mari, Valter kui ka kõik teised kliendid, kes seda teenust soovivad kasutada, teevad seda samadel tingimustel. Neid tingimusi nimetatakse tüüptingimusteks. ●

Tüüptingimusi ei saa tarbija oma soovi järgi kohandada, kuid tüüptingimus ei tohi tarbija õigusi liialt kahjustada ega piirata. Võlaõigusseaduses on toodud erinevaid näiteid tingimustest, mis tarbijat kahjustavad ning kui kauplused siiski kirjutab oma tüüptingimuste hulka sellise klausli, mis seaduse kohaselt kahjustab ja koormab tarbijat liialt, ei pea tarbija seda tingimust täitma.

„Olen 45 aastat töötanud noorte treenerina. Mitu põlvkonda poisse ja tüdrukuid on meie maadlusaalist läbi käinud. Naudin noorte hulgas olemist ning elamist vanuses, kus hetkel olen.”

Mati Sadam
maadlustreener,
Järvamaa Matimehed juhatuse liige

Näide

Tüüptingimustest loeb Mari: „Kliendil ei ole pretensioonide korral õigust pöörduda kohtusse”. Selline tingimus kahjustab Mari kui tarbija võimalusi kaitsta tulevikus oma õigusi ning Mari ei pea seda tingimust järgima. Soovitav on jätta leping sõlmimata ning juhtida turvateenuse pakkuja või tarbijakaitse ja tehnilise järelevalve ameti tähelepanu kahjustavale tingimusele.

Kui Mari sellise tingimusega lepingu sõlmib ja avastab selle hiljem, ei ole ta kohustatud kahjustavat tingimust täitma. ●

Õigus kauba parandamisele või asendamisele

P araku läheb mõni toode vahel katki või ei toimi eesmärgipäraselt. Mõistagi peab ka tarbija ise kaupa sihipäraselt kasutama ja selle eest hoolitsema, aga kui vaadatamata sellele läheb toode katki, saab tarbija nõuda müüjalt toote parandamist või selle asendamist. Selle, kumb variant konkreetse toote puhul on sobivam lahendus, lepivad tarbija ja müüja omavahel kokku, kuid harilikult valib müüja ise, kas asendab kauba või parandab selle. Toote asendamise korral võib müüja nõuda veaga eseme tagastamist.

Toote veast või puudusest tuleb müüjat teavitada kahe kuu jooksul pärast seda, kui tarbija veast teada saab. Toodetel on vaikimisi kaheaastane garantii. Selleks et pretensiooniga müüja poole pöörduda, on oluline, et ostu kohta oleks säilinud tšekk. Vastasel juhul ei saa müüja veenduda, et tema on kauba müünud ning vastutab selle puuduste ja vigade eest.

Kui sina ostjana oled õigustatult nõudnud müüjalt asja parandamist, kuid müüja ei tee seda mõistliku aja jooksul, võid sa selle asja ise ära parandada või lasta seda teha ning nõuda müüjalt selleks tehtud kulutuste hüvitamist. Kui toote parandamine või asendamine osutub aga võimatuks või liiga kalliks, võib nõuda, et müüja alandaks toote hinda. Hinna alandamine tähendab, et müüja tagastab raha sellises summas, mis on toote viga arvestades mõistlik.

Tasub meeles pidada, et sa ei pea toote asendamise, parandamise või raha tagastamise asemel nõustuma kaupluse pakutud kinkekaardiga. Praktikas on see levinud müüjapoolne lahendus, mis tarbija jaoks tähendab, et tema raha kasutusvõimalus on piiratud.

Ostud väljaspool kauplust

O ste saab sooritada ka mujal kui kaupluses. Sellisel juhul sõlmitakse leping kas väljaspool äriruume, näiteks koduüksel või pargis, või sidevahendi abil, näiteks internetis või telefoni teel. Mõlema lepingu puhul peab müüja avaldama enda andmed, mille abil oleks võimalik teda hiljem tuvastada.

Kui kauplus ei pea vigadeta kaupa ümber vahetama, siis väljaspool kauplust ostetud toote saab vahetada või tagastada 14 päeva jooksul isegi siis, kui see on puudusteta. Kauba peab siiski tagastama sellisena, et kaupleja saaks seda uuesti müüa. Seega peab kaup olema pakendis ning kasutamata. Selline tagastamisõigus on antud sellepärast, et tootega ei ole võimalik tutvuda samamoodi nagu poes. Tagastada ei saa siiski kõiki tooteid, näiteks kiiresti riknevat toidukaupa, pesu või ajakirju. Kindlasti tutvu müüja kodulehel oleva infoga.

Tasub meeles pidada, et kui kaupleja teeb ettepaneku sõlmida leping telefoni teel, siis lihtsalt jah-sõna ei ole ostu tegemiseks piisav. Tarbija peab andma oma nõusoleku kirjalikult.

Näide

Tarmo koduuksele ilmub müüja, kes veenab Tarmot üsna pealetükkivalt ostma pottide ja pannide komplekti. Tegelikult on Tarmol vajalikud köögitarvikud olemas, kuid müügimehe jutule ei olnud tal jõudu ära öelda. Alates ostu sooritamisest on Tarmol võimalus 14 päeva jooksul komplekt tagasi saata ja nõuda raha tagastamist. Müügilepingus ei ole kirjas, et tarbija peab kandma toote tagastamiseks tehtud postikulud, seega kannab müüja ka postikulud. ●

Kuidas tunda ära ebaaus kaupleja?

P araku ei ole kõik kaupmehed alati ausad. Levinud petuskeemid pahaaimamatute tarbijate petmiseks on näiteks ükselt uksele või telefoni teel toodete müümine ebaõiglase hinnaga. Kui koduuksele ilmunud kaupmehe tooted on mitu korda kallimad kui poes, võib tegemist olla ebaausa kauplejaga, kellelt ei tasu midagi soetada.

Petturitest kaupmehed kaovad tavaliselt pärast raha saamist jäljetult ning neile ei ole võimalik kauba osas kaebusi esitada ega raha tagasi saada. Kuidas ebaausat kauplemist ära tunda ning vältida? Järgnevalt mõni levinud ohumärk nii petlikust müüjast kui ka kahtlastest e-kirjadest.

EBAAUSA KAUPLEJA TUNNUSMÄRGID

- **Müüja kasutab ebaausaid kauplemisvõtteid.** Agressiivne käitumine võib väljenduda ahistamises, sunnis, füüsilise jõu kasutamises või ostja liigses mõjutamises. See takistab tarbijal teadliku otsuse langetamist ning on keelatud. Ebaausate kauplemisvõtete kasutamise eest on seaduses ka rahalised karistused.
- **Müüja keeldub tšeki väljastamisest.** Kui teenus või kaup maksab üle 20 euro, on müüja kohustatud väljastama tšeki. Alla 20-euroste ostude puhul väljastatakse tšekk siis, kui tarbija seda soovib. Seega tasub enne ostu sooritamist järele uurida, kas müüja annab ostu eest tšeki. Esimene ja väga kindel ohumärk, mis viitab ebaausale kauplejale, on see, kui müüja teatab juba alguses, et tema tšekki ei väljasta. See tähendab, et ta ei soovi ostust jälgi jätta, mistõttu on hiljem pretensioone esitada ja oma õigusi kaitsta praktiliselt võimatu. Parem jäta see toode ostmata.
- **Müüja ei avalda enda kohta andmeid.** Müüja peab avaldama enda andmed, mille abil on võimalik teda tuvastada. Samuti peab ta avaldama kaebuse esitamise võimaluse ja lepingust taganemise tingimused. Kui müüja keeldub andmeid avaldamast, soovib ta tõenäoliselt välistada võimaluse, et keegi temaga uuesti saaks kontakti võtta ning see on kindlasti ohumärk. Selliselt müüjalt ei tasu kaupa osta.

INTERNETIPETTUSE TUNNUSMÄRGID

- **Kirja saatja on kummaline või tuttava nimega kirjasaatja saadab veidra palve.** Pahatahtlikule petukirjale võib viidata selle autori nimi ja e-posti aadress – kui ebatavalise palve saadab tundmatu isik, ei ole mõtet kirjale üldse reageerida. Osavamad petturid saadavad kirja, mille oleks justkui saatnud tuttav inimene, ent kui see kiri on ebatavalise sisuga, siis suhtu skeptiliselt. Kõige mõistlikum on sellele tutvata helistada ja uurida, kas ta on ikka sulle sellise kirja saatnud.

- **Kirja sisu on raha küsimine.** Petukirju ei saadeta headel eesmärkidel. Tavaliselt on neis mõni palve – enamasti palutakse kirja saajalt rahaülekannet. Ja kindlasti on neil sellega ka kiire. Raha vajamise põhjusteks tuuakse kellegi haigestumine või lubatakse pärast ülekande sooritamist tagastada summa mitmekordselt. Lisaks kummalisele sisule tasub tähelepanu pöörata sellele, kas kirjale on lisatud manus. Kahtlase kirja saamisel ei tohiks manust avada, sest sellega võib kaasneda arvutiviirus.
- **Kirja stiil tekitab küsimusi.** Petukirjad võivad olla nii võõrkeelsed kui ka eesti keeles. Kui võõrkeelne kiri ei ole sinu postkastis tavapärane, siis juba see võib olla märk pettusest. Kui kiri on eesti keeles, aga kummaliste väljenditega ja vigane, tähendab see, et autor ei oska eesti keelt ning on kirjutise tõlkinud arvuti abil.

Kuhu pöörduda tarbija õiguste kaitseks?

Kui on probleem, pöördu kõigepealt kaupleja poole. Selleks sobib nii suuline kui ka kirjalik kaebus, millele müüja peab vastama kirjalikult 15 päeva jooksul. Soovitav on esitada kirjalik kaebus, sest siis saab probleem fikseeritud. Väiksemate murede puhul, nagu riknenud toidukaup, tuleks kohe pöörduda kaupluse poole ning esitada ka tšekk. Seda võib teha ka suuliselt.

Kui kaupleja lahendus ei tundu sobiv, võib pöörduda tarbijavaidluste komisjoni või kohtusse. Mõlemal juhul peab koostama kirjaliku kaebuse. Oluline on meeles pidada, et enne tarbijavaidluste komisjoni pöördumist peab püüdma leida lahendust kauplejaga.

Interneti ja telefoni teel tehtud kahtlastele kirjadele ning kõnedele ei tohiks kindlasti vastata. Pigem peaks pöörduma politseisse, kes teavitab avalikult teisi inimesi, jagab käitumisjuhiseid ja aitab pettuse levikut vältida.

Tarbijakaitse küsimustes aitavad selgust luua tarbijakaitse ja tehnilise järelevalve amet, mis on kättesaadav telefoninumbri 620 1707, ning tarbijavaidluste komisjon, mis on kättesaadav telefoninumbri 620 1920.

Kasulik teave!

Kuidas hoida oma raha

Raha hoiustamiseks pakuvad pangad ja hoiu-laenuühistud erinevaid võimalusi, kuid kõigepealt tuleb läbi mõelda hoiustamise eesmärk. Enne lepingu sõlmimist mõtle läbi, kas soovid hoiustatavat raha lepingu ajal kasutada või mitte, kas soovid teha ühekordse sissemakse või teha sissemakseid ka edaspidi. Igal juhul tasub võtta aega ja erinevate võimalustega põhjalikult tutvuda, leppides näiteks kokku nõustamise aja.

Hoiu-laenuühistud pakuvad sageli kõrgemat intressi kui pangad, kuid sellega kaasneb ka kõrgem risk raha kaotada, sest hoiu-laenuühistu ei paku raha tagatist. Kui pank peaks tabama pankroti, hüvitab riik hoiuse omanikule kuni 100 000 eurot. Hoiu-laenuühistus ei ole kliendi raha riigi poolt tagatud, mistõttu on selle pankroti korral oht kaotada kogu hoiustatud raha.

Igapäevaste rahaasjade ajamiseks on oluline panga- või krediitkaardi olemasolu. Krediitkaardi väljastamisel hindab pank kliendi võimet tasuda igakuiseid laenumakseid, kuid krediitkaardi taotleja maksevõimekuse hindamisel ei tohi mõõdupuuks olla tema vanus. Pank peab otsustamisel arvestama eelkõige inimese varasemat maksekäitumist, tema sissetulekut ja vara. Seega, kui pank ei soovi sulle vanuse tõttu uut kaarti väljastada, tasub panga tähelepanu juhtida sellele, et rahalist distsipliini ei tohi hinnata vanuse järgi. Kui pank siiski keeldub pangakaardi väljastamisest, aitab selgust luua õiguskantsler.

Oma sääste ei tasuks hoida kodus sularahana, sest see ei ole turvaline. Lisaks varguse ohule võib ununeda raha asupaik.

Õigus võrdsele kohtlemisele kindlustusandja poolt

Oma lähedaste elujärje kindlustamiseks surma korral on võimalik sõlmida elu-kindlustus. Kindlustuse andmisel hindab kindlustuse pakkuja kindlustusriski ning kujundab vastavalt riskile kindlustuse hinna. Kindlustusrisk on oht, mille vastu kindlustatakse. Olukorda, kus kindlustusrisk realiseerub, nimetatakse kindlustusjuhtumiks. Inimese vanus iseenesest ei ole kindlustusrisk, kuid see võib mõjutada

Foto: Kaupo Kikkas

„Sündisin Tšuvašimaal ja olin viiene, kui Eestisse kolisime. Olen eluaeg lapsi treeninud ja teen seda tänaseni. See hoiab mind vormis. Mul on heameel, et mu neljast lapse- lapsest üks tegeleb samuti heal tasemel vehklemisega.”

Svetlana Tširkova-Lozovaja
kahekordne olümpiavõitja,
vehklemistreener

kindlustusrisi realiseerumist. Kui sõlmitakse elukindlustus surmajuhtumiks, siis kindlustusrisk on inimese surm. Seega sõltuvad kindlustusmaksete summad inimese vanusest. Elukindlustuse liike on erinevaid – seadus nimetab koguni 13 erinevat liiki. Kõige levinumaks nende hulgast võib pidada pensionikindlustust, mille puhul tehakse pensionäri- le regulaarseid makseid. Regulaarsetest maksetest erineb aga elukindlustus surma või teatud vanusesse jõudmise korral. Makse võib olla ka ühekordne, näiteks elukindlustus surma korral.

Elukindlustuse sõlmimisel valib kindlustatu lepinguga soodustatud isiku, kes saab kindlustatud isiku surma korral hüvitist. Enamasti on soodustatud isik keegi lähedastest, soodustatud isikut saab muuta ja soovi korral võib neid olla mitu. Kui soodustatud isik põhjustab kindlustaja surma, ei ole tal rahale õigust, kuna ta kuritarvitas kindlustust. Elukindlustuse sõlmimisel surmajuhtumiks peab avaldama oma vanuse. Valede andmete avaldamise korral tekib kindlustusandjal õigus vähendada hüvitise suurust. Elukindlustuse puhul peab kindlustatud isik tegema igakuiseid makseid ning maksete suurus sõltub kindlustatud isiku vanusest. Kui kindlustatud isik kindlustusperioodi ajal sureb, peab kindlustusandja tasuma kokkulepitud summa.

Elukindlustuse saab sõlmida pankades ja muude kindlustusandjate juures. Kindlustada saab nii enda kui ka teise isiku elu, aga see teine isik peab nõus olema.

Kindlustusega seotud vaidlusi saab lahendada nii kohtus kui ka kohtuväliselt. Kohtuväliselt on võimalik pöörduda kindlustuse lepitusmenetluse organi või liikluskindlustuse lepitusorgani poole telefoninumbri **667 1800**. Kindlustuse küsimustes saab abi ka tarbijakaitse ja tehnilise järelevalve ametilt.

Kui pank ei soovi sulle vanuse tõttu krediitkaarti väljastada, juhi panga tähelepanu sellele, et maksevõimekuse hindamisel ei tohi mõõdupuuks olla vanus. Eelkõige peab arvestama inimese varasemat maksekäitumist, tema sissetulekut ja vara.

Õigus pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse

gaühel on põhiseadusest tulenev õigus pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse. Siiski tuleb alati hoolikalt läbi mõelda, kas see on konkreetsel juhul otstarbekas, kuna kohtuvaidlus kipub olema pikk ja kulukas protsess ning sellega kaasnev stress ja kulud ei pruugi üles kaaluda menetluse tulemust. Maakohtud lahendavad kriminaal-, väärteto- ja tsiviilasju ning seal vaieldakse siis, kui vastaspool on eraisik või ettevõtte. Halduskohtus on vastaspooleks riik, kohalik omavalitsus või avalikku võimu teostav isik.

Juristide kaasamisest võib olla abi nii vaidluste lahendamisel kui ka lihtsalt nõustajana. Sobiva nõustaja leidmiseks tuleks pöörduda advokaadi- või õigusbüroo poole. Kitsamas ulatuses pakub riik ka tasuta õigusabi, näiteks on võimalik saada kaks tundi tasuta õigusabi juristaitab.ee lehel aeg broneerides. Kohtus korraldab riigi õigusabi Eesti Advokatuur, ent see ei tähenda tingimata täiesti tasuta teenust.

Riigi õigusabi kohta kohtus on võimalik saada täiendavat informatsiooni advokaaturist telefoninumbri **662 0665 või internetist aadressil **www.riigioigusabi.ee**. Tasuta õigusabi pakuvad ka juuratudengid linnavalitsustes. Täpsema nõustamisaja kohta saab infot kohalikult omavalitsuselt.**

Kasulik teave!

Ebavõrdse kohtlemise halb mõju ei puuduta ainult kannatanud inimest, vaid kogu ühiskonda. Seetõttu pakub riik tasuta õigusabi ebavõrdse kohtlemise korral palju laiemalt. Diskrimineerimiskahtluse korral saad tasuta õigusnõu nii soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikult (vaata tagumine sisekaas) kui ka õiguskantslerilt. Tasuta õigusnõu saab ka Eesti Puuetega Inimeste Kojast. ●